

OKULTNÝ ZÁKLAD HUDBY

RUDOLF STEINER

GA 283

3. decembra 1906, Kolín nad Rýnom

Preložil Charles Waterman

Pre tých, ktorí uvažujú o hudbe z estetického hľadiska, je v nej niečo záhadné; pre jednoduchý ľudský cit je to priama skúsenosť, ktorá preniká do duše; a pre tých, ktorí chcú pochopiť, ako má svoje účinky, je to dosť zložitý problém.

Hudba má v porovnaní s inými druhmi umenia – sochárstvo, maliarstvo, poézia – osobitný charakter. Všetky ostatné umenia majú nejaký vzor vo vonkajšom svete. Sochár pracuje podľa predlohy a ak vytvorí sochu Dia alebo Apolóna, má idealizovanú ľudskú podobu. Rovnako je to aj s maľbou – a dnes je tendencia vytvárať presný dojem z toho, čo vnímajú zmysly. Poézia sa podobne snaží vysporiadať s niektorým aspektom reálneho sveta. Ale keby sa niekto pokúsil aplikovať túto teóriu na hudbu, nikam by sa nedostal – veď ako by sa dal kopírovať napríklad spev vtákov!

Aký je pôvod hudobne tvarovaných zvukov? Ako súvisia s čímkoľvek v objektívnom svete?

Práve v súvislosti s týmto hudobným umením predložil Schopenhauer niekoľko zaujímavých názorov; v určitom ohľade sú skutočne jasné a nápadné. Hudbe pripisuje celkom zvláštne miesto medzi umením a samotnému umeniu celkom zvláštne

hodnotu v ľudskom živote. Jeho filozofia má základný základ, ktorý možno vyjadriť takto:

Život je smutná záležitosť a cez premýšľanie sa ho snažím urobiť znesiteľným. Všetkým na svete preniká slepá, nevedomá Vôľa. Tvaruje kameň a potom rastlinu – ale vždy, vo všetkých jeho prejavoch, s nepokojnou túžbou po niečom vyššom. Diviak to pociťuje menej ako génius, ktorý prežíva bolestivé túžby Vôle v najvyššom, najintenzívnejšom stupni.

Okrem činnosti vôle – pokračuje Schopenhauer – má človek schopnosť vytvárať mentálne obrazy. Sú ako *fata morgana*, ako obrázky v hmle, ako sprej, ktorý vyvrhujú vlny Vôle. Vôľa sa dvíha, aby vytvorila tieto iluzórne obrazy. Keď človek takto vníma pôsobenie Vôle, je menej spokojný ako kedykoľvek predtým; ale oslobodenie od slepej hnacej sily vôle k nám prichádza prostredníctvom umenia. Umenie je niečo, vďaka čomu môže človek uniknúť z nepokojnej túžby po Vôli. Ako sa to stane? Keď človek vytvára umelecké dielo, pramení z jeho obrazotvornej schopnosti; ale skutočné umenie, tvrdí Schopenhauer, nie je len kópiou vonkajšej reality. Napríklad socha Dia sa nevyrába kopírovaním; sochár čerpá pre svoj model z charakteristík mnohých mužov, a tak vytvára archetypálny obraz, ktorý je v prírode rozmiestnený medzi početné samostatné jedince. Umelec teda prevyšuje prírodu. Extrahuje jej archetypálnu podstatu a to je to, čo skutočný umelec zobrazuje. Preníkaním do tvorivých hlbín prírody vytvára niečo skutočné a dosahuje pre seba isté uvoľnenie.

Tak je to so všetkými druhmi umenia *okrem* hudby. Všetky ostatné umenia musia pracovať cez obrazy a vytvárať iba obrazy vôle. Ale hudobný zvuk je priamym vyjadrením samotnej vôle. Skladateľ počúva tlkot Vôle a stvárňuje ho v slede hudobných zvukov. Hudba teda úzko súvisí s pôsobením vôle v prírode, s „vecami samými o sebe“; preniká do elementárneho

archetypálneho bytia kozmu a odráža pocit z neho; preto je hudba tak hlboko uspokojujúca.

Schopenhauer nebol okultista, ale v týchto veciach mal inštinktívne chápanie pravdy.

Prečo sa hudba tak dôverne prihovára k srdcu a tak široko a prečo je jej vplyv taký silný už v ranom detstve? Pre odpovede na tieto otázky sa musíme obrátiť do sféry, kde sa nachádzajú skutočné modely hudby.

Keď je skladateľ v práci, nemá z čoho kopírovať; hudbu musí čerpať z vlastnej duše. Odkiaľ to odvodil, zistíme, ak zameriame svoju pozornosť na svety, ktoré nie sú vnímateľné bežnými zmyslami.

Ľudské bytosti sú tak stvorené, že je pre nich možné uvoľniť v sebe schopnosti, ktoré normálne spia; tak, ako sa slepému narodenému človeku môže dať pri operácii zrak, môžu sa otvoriť vnútorné oči človeka, čo mu umožní získať poznanie vyšších svetov. Keď človek rozvíja tieto schopnosti spánku prostredníctvom koncentrácie, meditácie atď., napreduje krok za krokom. V prvom rade zažíva zvláštnu konfiguráciu svojho vysnívaného života. Jeho sny nadobúdajú oveľa usporiadanejší charakter; po prebudení má pocit, akoby vystupoval z vln oceánu, v ktorom bol ponorený, zo sveta prúdiaceho svetla a farieb. Vie, že niečo zažil; že videl oceán, o ktorom predtým nevedel. Jeho snové zážitky sú čoraz jasnejšie. Pamätá si, že v tomto svete svetla a farieb boli veci a bytosti, ktoré sa líšili od všetkého fyzického tým, že boli priepustné, takže cez ne človek môže prejsť bez toho, aby sa stretol s nejakým odporom. Spoznáva bytosti, ktorých živel, telá, farby sú. Postupne rozširuje svoje vedomie na tento svet a po prebudení si pamätá, že v ňom pôsobil.

Ďalší krok nastane, keď si – akoby – odnesie tento svet späť so sebou do bdelého života. Potom vidí astrálne telá iných ľudí a

ešte oveľa viac a zažije svet, ktorý je oveľa skutočnejší ako ten fyzický – svet, ktorý sa vo vzťahu k fyzickému svetu javí ako zhustenie, kryštalizácia, z vonkajšieho prostredia. astrálny svet. Teraz je tiež možné transformovať do vedomého stavu nevedomý stav spánku bez snov. Učeník, ktorý dospeje do tohto štádia, sa naučí rozšíriť svoje vedomie na tie časti noci, ktoré nie sú naplnené snami, ale sú normálne strávené v úplnom bezvedomí. Potom sa ocitne pri vedomí vo svete, o ktorom predtým nič nevedel, vo svete, ktorý vo svojej podstate nie je svetom svetla a farieb; najprv sa ohlasuje ako svet hudobného zvuku. Učeník získava schopnosť duchovne počuť; počuje sekvencie a kombinácie zvukov, ktoré nie sú počuteľné fyzickým uchom.

Tento svet sa nazýva devachanický svet (Deva=duch, chan=domov). Netreba si myslieť, že keď človek vstúpi do tohto sveta a počuje jeho tóny, stráca svet svetla a farieb. Svet tónov je prešpikovaný svetlom a farbami, ktoré však patria do astrálneho sveta. Podstatným prvkom devachanského sveta je nekonečne plynúci a meniaci sa oceán hudobných tónov. Keď sa nepretržité vedomie rozšíri do tohto sveta, jeho tóny môžu byť prenesené a potom je možné počuť aj základné tóny fyzického sveta. Pretože každá fyzická vec má svoj základ v devachanskom svete a v každom výzore sa objavujú devachanské základné tóny. Paracelsus preto povedal: „Kráľovstvá prírody sú písmená abecedy a človek je slovo, ktoré je z nich vytvorené. Kedykoľvek niekto zaspí, jeho astrálne telo vyjde z jeho fyzického tela; jeho duša potom žije v devachanskom svete. Jeho harmónie robia dojem na jeho dušu; vibrujú cez ňu vo vlnách živého zvuku, takže každé ráno sa prebúdzajú z hudby sfér a z tejto ríše harmónie prechádzajú do každodenného sveta. Tak ako má ľudská duša pobyt v Devachane medzi inkarnáciami, tak môžeme povedať, že v noci sa duša raduje z plynúcich tónov hudby: sú práve tým prvkom, z ktorého je sama utkaná a sú jej skutočným domovom.

Skladateľ pretavuje do fyzických zvukov rytmy a harmónie, ktoré sa v noci vtlačia do jeho astrálneho tela. Nevedome berie svoj vzor z duchovného sveta. Má v sebe harmónie, ktoré pretavuje do fyzikálnych pojmov. To je tajné spojenie medzi hudbou, ktorá zaznieva vo fyzickom svete a počutím duchovnej hudby počas noci. Ale vzťah fyzickej hudby k tejto duchovnej hudbe je ako vzťah tieňa k objektu, ktorý ju vrhá. Takže hudba nástrojov a hlasov vo fyzickom svete je ako tieň, skutočný tieň, oveľa vyššej hudby Devachanu. Prvotný obraz, archetyp hudby je v Devachan; a keď sme to pochopili, môžeme teraz skúmať vplyv hudby na ľudské bytosti.

Človek má svoje fyzické telo a jeho éterický model, éterické telo. S jeho éterickým telom je spojené vnímajúce telo, ktoré je krokom k astrálu. Vnútorne s ním spätá, akoby bola do neho včlenená, je vnímajúca duša. Tak ako meč a jeho pochva tvoria jeden celok, tak aj vnímajúca duša a cítiace telo. Človek má tiež Intelektuálnu Dušu a ako ešte vyšší člen Duchovnú Dušu, ktorá je spojená s Duchom-ja, čiže Manas. V úplne bezsenom spánku sú vyšší členovia, a tak isto aj Senzitívna duša, v devachanskom svete. Nie je to ako žiť vo fyzickej sfére, kde všetko, čo vidíme a počujeme, je mimo nás. Bytosti Devachanu nás prenikajú a my sme vo všetkom, čo tam existuje. V okultných školách sa preto táto devachanicko-astrálna oblasť nazýva svetom vzájomnej prenikateľnosti. Človek sa prehráva svojou hudbou.

Keď sa vráti z tohto devachanského sveta, jeho Senzitívna Duša, Jeho Intelektuálna Duša a Jeho Duchovná Duša sú preniknuté jeho rytmi; znáša ich dolu do svojich hustejších tiel. Je teda schopný pracovať zo svojej Intelektuálnej Duše a svojej Senzitívnej Duše na svoje éterické telo a prenášať do neho rytmy. Ako sa pečať vtlačí do vosku, tak astrálne telo vtlačí devachanické rytmy do éterického tela, až kým éterické telo nebude vibrovať v harmónii s

nimi. Éterické telo a astrálne telo svedčia vo svojom bytí o duchovných tónoch a rytmoch. Éterické telo je nižšie ako astrálne telo, ale v činnosti je nadradené.

Zo svojho ega človek pracuje na svojich telách tak ďaleko, že premieňa astrálne telo na Manas, éterické telo na Budhi, fyzické telo na átma. Keďže astrálne telo je najjemnejšie, jeho transmutácia vyžaduje najmenšiu silu. Človek môže pracovať na svojom astrálnom tele silami čerpanými z astrálneho sveta. Ale aby mohol pracovať na svojom éterickom tele, musí volať sily z devachanského sveta a na prácu na svojom fyzickom tele potrebuje sily z vyššieho devachanského sveta. Počas noci čerpá zo sveta plynúcich tónov silu preniesť ich do svojho vnímajúceho tela a svojho éterického tela. Hoci si pri rannom prebudení neuvedomuje, že túto hudbu noci vstrebal, pri počúvaní hudby tuší, že tieto dojmy z duchovného sveta sú v ňom.

Keď človek počúva hudbu, vidiaci môže pozorovať, ako rytmy a farby prúdia a držia pevnejšiu substanciu éterického tela, čím spôsobujú, že vibruje v súlade s nimi a ako harmonická odozva éterického tela. prichádza potešenie, ktoré je cítiť. Čím silnejšie zaznieva astrálne telo, tým silnejšie sa jeho tóny ozývajú v éterickom tele, čím prekonávajú vlastné prirodzené rytmy éterického tela, a to dáva poslucháčovi aj skladateľovi pocity potešenia. V určitých prípadoch harmónie astrálneho tela prenikajú do určitej miery do cítiaceho tela a potom vzniká konflikt medzi cítiacim telom a éterickým telom. Ak sú tóny nastavené vo vnímajúcom tele také silné, že ovládajú tóny éterického tela, výsledkom je veselá hudba v durovej tónine. Malý tón označuje, že éterické telo prevládlo nad vnímajúcim telom; a bolestivý pocit, ktorý nasleduje, dáva vznik najväznejším melódiám.

Takže, keď niekto žije v zážitku z hudby, žije v obraze svojho duchovného domova. Prirodzene povznáša dušu, aby pocítila tento intímny vzťah k jej prvotnej pôde, a preto sú tie

najjednoduchšie duše tak vnímavé k hudbe. Muž sa potom cíti skutočne ako doma a vždy, keď ho hudba pozdvihne, povie si: „Áno, pochádzaš z iných svetov a v hudbe môžeš zažiť svoje rodné miesto.“ Bolo to intuitívne poznanie, ktoré viedlo Schopenhauera k tomu, že prisúdil hudbe ústredné miesto medzi umením a povedal, že skladateľ svojím duchovným sluchom rozoznáva pulz Vôle.

V hudbe človek cíti ozvenu najvnútornejšieho života vecí, života súvisiaceho s jeho vlastným. Pretože pocity sú najvnútornejšou časťou duše a pretože súvisia s duchovným svetom a sú prebývané hudobným zvukom – preto človek, keď počúva hudbu, žije v slasti cítiť sa v súlade s jej tónmi. a v kontakte so skutočným domovom jeho ducha.